تحلیل شاخص‌های بازار کار در فصل پاییز ۱۳۹۹

کد موضوعی: ۲۲۰
شماره مسلسل: ۱۷۴۳۴
اسفندماه ۱۳۹۹

معاونت پژوهش‌های اقتصادی
دفتر: مطالعات اقتصادی

به نام خدا

فهرست مطالب

چکیده ۱
مقدمه ۲
۱. تحلیل شاخص‌های بازار کار در فصل پاییز ۱۳۹۹ ..... ۲
۱-۱. جمعیت فعال و غیرفعال ۳
۱-۲. اشتغال ۴
۱-۳. بیکاری ۷
۱-۴. متغیرهای جریان ۱۱
۲. بررسی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر بازار کار در پاییز ۱۳۹۹ ..... ۱۲
جمع‌بندی ۱۳
منابع و مآخذ ۱۴

تحلیل شاخص‌های بازار کار در فصل پاییز ۱۳۹۹

چکیده

بازار کار کشور در سال ۱۳۹۹ بیش از هر چیز متأثر از شیوع ویروس کرونا در کشور بوده است. نتایج طرح آمارگیری نیروی کار پاییز ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که در پاییز سال جاری نسبت به فصل مشابه سال قبل تحت تأثیر شیوع ویروس کرونا جمعیت شاغل کشور حدود یک میلیون نفر کاهش یافته که بخش عمده این کاهش اشتغال (۷۲ درصد) در بخش خدمات رخ داده است. این در حالی است که در فصول بهار و تابستان ۱۳۹۹ به‌ترتیب ۱۴۹۹ و ۱۲۰۹ هزار نفر از تعداد شاغلین کاسته شده است. این ارقام نشان می‌دهد با گذر از شوک اولیه شیوع ویروس کرونا از میزان کاهش اشتغال نیز کاسته شده است.

همچنین نرخ بیکاری کاهش ۱/۲ درصدی نسبت به پاییز ۱۳۹۸ داشته است، اما از آنجایی که کاهش این نرخ با افزایش جمعیت غیرفعال همراه بوده، نمی‌تواند بهبود وضعیت بازار کار را نشان دهد؛ زیرا افزایش جمعیت غیرفعال، پیامدهای مهمی در سیاستگذاری دارد و فعال کردن افراد غیرفعال حتی از استخدام مجدد بیکاران دشوارتر است.

بررسی آمارهای جریان نشان می‌دهد که ۱۰/۱ درصد از جمعیت فعال در دوره مورد بررسی از بازار کار خارج و غیرفعال شده‌اند که اگر این افراد در بازار کار باقی می‌ماندند و به جمعیت بیکار اضافه می‌شدند، نرخ بیکاری به ۱۸/۴ درصد می‌رسید.

یکی از مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر بازار کار در سال ۱۴۰۰ رویکرد بودجه نسبت به اشتغال‌زایی است. لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ در انتهای پاییز ۱۳۹۹ به مجلس ارائه گردید و از آنجایی که بودجه مهم‌ترین سند مالی حاکمیت است، می‌تواند اثر قابل توجهی بر بازار کار داشته باشد. با این حال کسری بودجه قابل توجه و آثار بی‌ثبات‌کننده آن بر اقتصاد کشور در کنار پراکندگی و عدم انسجام احکام اشتغال‌زایی در لایحه و مصوبات کمیسیون تلفیق بودجه ۱۴۰۰ امیدواری به حل مشکلات اشتغال از کانال بودجه را کاهش می‌دهد.

مقدمه

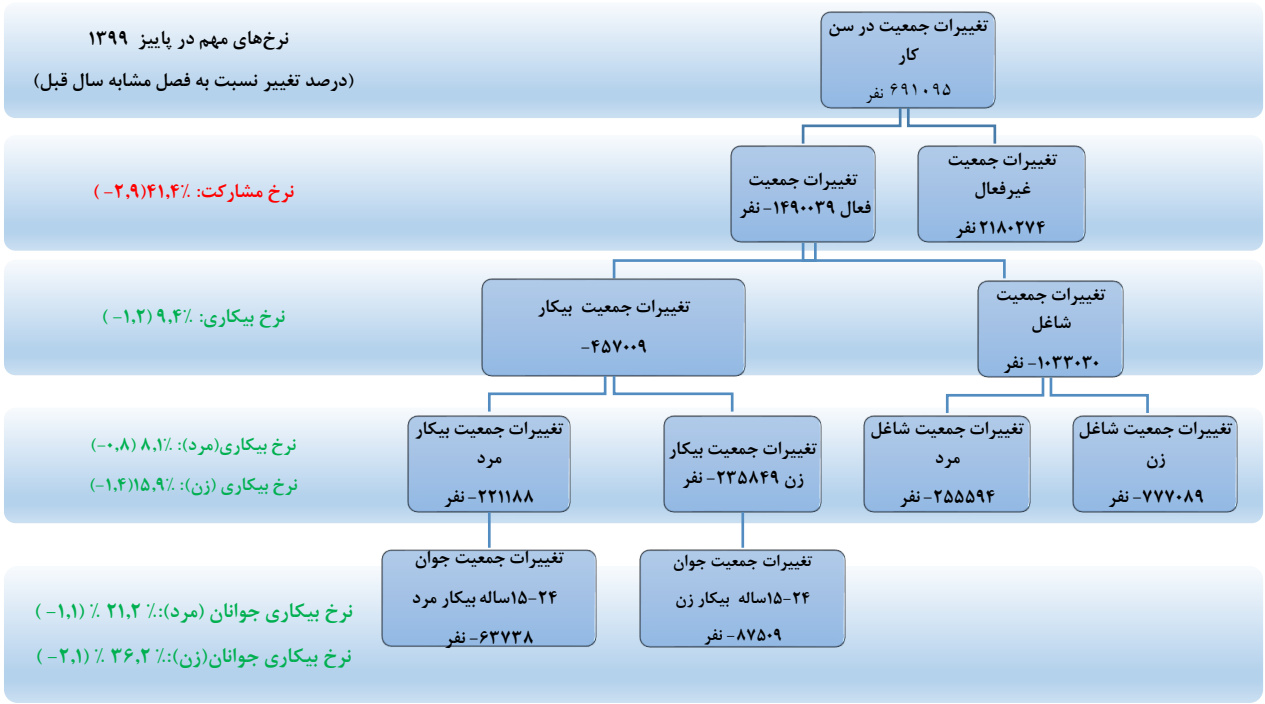
با توجه به تحولات شتابان و مهم بازار کار کشور در فصول اخیر، تمرکز بیشتر بر تحلیل کوتاه‌مدت این بازار می‌تواند حاوی اطلاعات ارزشمند و حتی رفع‌کننده ابهام‌ها و برخی سؤالات موجود درخصوص این تحولات باشد. درخواست‌های مکرر نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی درخصوص تحولات بازار کار تهیه این گزارش‌ها را ضروری نموده است و انتظار می‌رود این گزارش‌ها بتوانند از طریق ارائه به‌روزترین تحلیل‌ها و اطلاعات بازار کار برای سطوح مختلف قانونگذاری و سیاستگذاری مفید باشند.

در این مطالعه تغییرات مهم‌ترین شاخص‌های بازار کار در پاییز ۱۳۹۹ نسبت به فصل مشابه سال قبل ارائه شده است. برای این منظور از نتایج طرح نیروی کار مرکز آمار ایران در پاییز ۱۳۹۹ استفاده شده است.

۱. تحلیل شاخص‌های بازار کار در فصل پاییز ۱۳۹۹

در نمودار ۱ تصویری کلی از تغییرات مهم‌ترین متغیرهای بازار کار در فصل پاییز ۱۳۹۹ نسبت به پاییز ۱۳۹۸ ارائه شده است.

نمودار ۱. تغییر مهم‌ترین متغیرهای بازار کار در فصل پاییز ۱۳۹۹ نسبت به پاییز ۱۳۹۸

مأخذ: چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار مرکز آمار ایران در پاییز ۱۳۹۹.

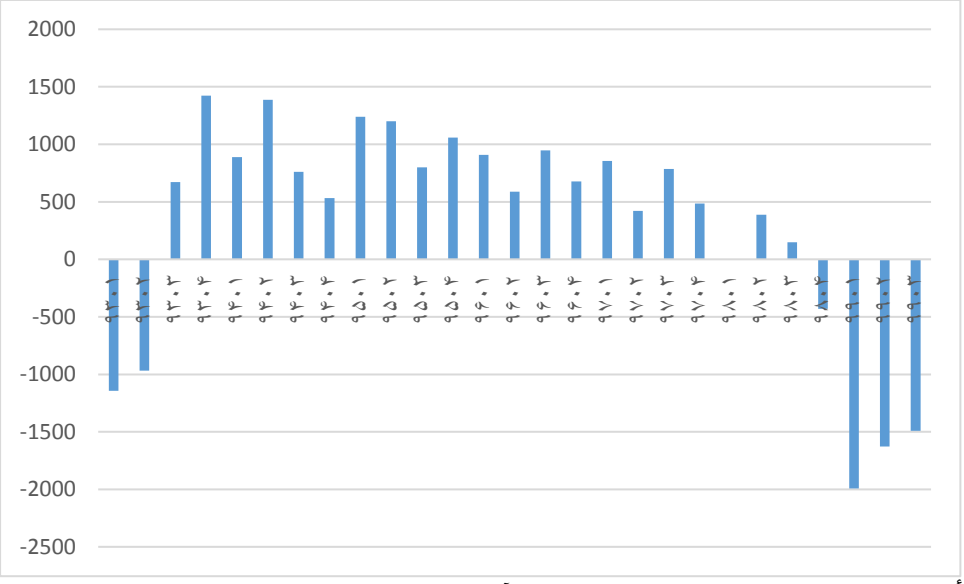
۱-۱. جمعیت فعال و غیرفعال

جمعیت در سن کار: بررسی روند جمعیت در سن کار نشان می‌دهد که این رقم در پاییز ۱۳۹۹ نسبت به فصل مشابه سال قبل حدود ۶۹۱ هزار نفر افزایش داشته و ۴۸ درصد از این افزایش مردان و ۵۲ درصد زنان بوده است.

- **جمعیت فعال**

نمودار زیر نشان می‌دهد که از پاییز ۱۳۹۳ به بعد و به مدت ۲۱ فصل، جمعیت فعال به‌طور متوسط در هر فصل نسبت به فصل مشابه سال قبل از آن حدود ۷۷۰ هزار نفر اضافه شده است. اما از فصل بهار ۱۳۹۵ روند کاهشی جمعیت فعال آغاز شده است. بدین معنا که به‌تدریج میزان افزایش جمعیت فعال کمتر و کمتر می‌شود تا اینکه در زمستان ۱۳۹۸، با شوک کرونا این افزایش متوقف می‌شود. در زمستان ۱۳۹۸ نسبت به فصل مشابه سال قبل، جمعیت فعال ۴۳۰ هزار نفر کاهش و در بهار و تابستان ۱۳۹۹ نسبت به فصل مشابه سال قبل، جمعیت فعال به‌ترتیب ۱۹۹۰ و ۱۶۲۶ هزار نفر کاهش داشته است. همچنین در پاییز ۱۳۹۹، جمعیت فعال ۱۴۹۰ هزار نفر کاهش داشته و در حدود ۳۲ درصد این کاهش (۴۷۷ هزار نفر) سهم جمعیت فعال مردان و مابقی آن (۶۸ درصد) سهم جمعیت فعال زنان است.

نمودار ۲. تغییرات جمعیت فعال در هر فصل نسبت به فصل مشابه سال قبل (هزار نفر)

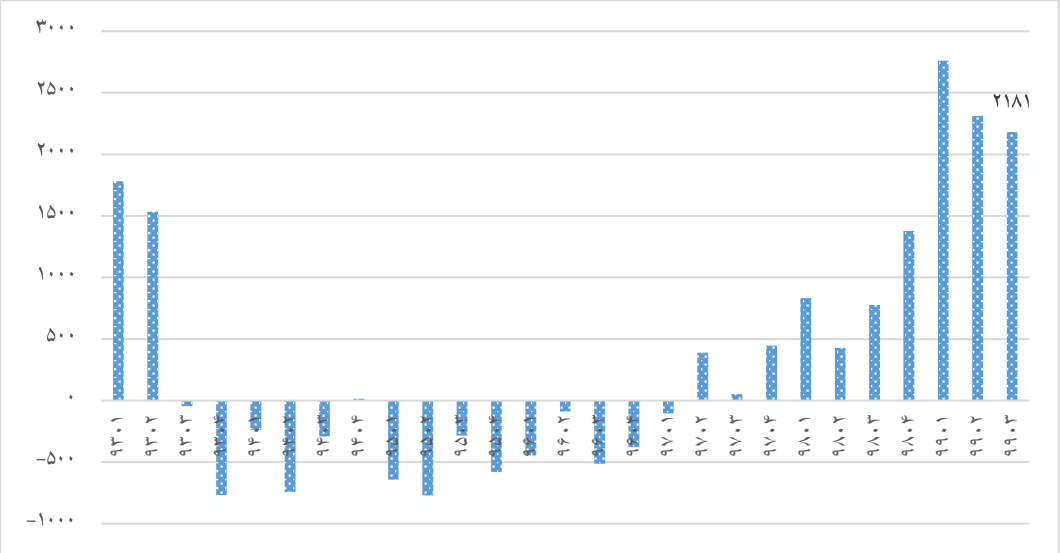

مأخذ: محاسبات تحقیق با استفاده از داده‌های خام طرح آمارگیری نیروی کار.

• جمعیت غیرفعال[۱]

نمودار زیر نشان می‌دهد که از پاییز ۱۳۹۳ تا بهار ۱۳۹۷ جمعیت غیرفعال نسبت به فصل مشابه سال قبل، همواره کاهش داشته، اما از تابستان ۱۳۹۷ به بعد روند افزایش جمعیت غیرفعال شروع شده و از زمستان ۱۳۹۸ به‌دلیل شیوع بیماری کرونا این روند افزایش شدت یافته و در بهار ۱۳۹۹ به اوج خود (۲۷۶۰ هزار نفر افزایش نسبت به فصل مشابه سال قبل) می‌رسد و این رقم در تابستان ۱۳۹۹ به ۲۳۱۲ هزار نفر رسیده است. در پاییز ۱۳۹۹، جمعیت غیرفعال در حدود ۲۱۸۰ هزار نفر افزایش نسبت به فصل مشابه سال قبل را نشان می‌دهد که در این بین ۳۷ درصد از آن را جمعیت غیرفعال مردان و ۶۳ درصد آن را جمعیت غیرفعال زنان تشکیل می‌دهد.

نمودار ۳. تغییرات جمعیت غیرفعال در هر فصل نسبت به فصل مشابه سال قبل (هزار نفر)

مأخذ: همان.

۲-۱. اشتغال

• جمعیت شاغلان

نمودار زیر نشان می‌دهد طی پنج سال و نیم منتهی به زمستان ۱۳۹۸همواره جمعیت شاغل افزایش یافته است. به‌طور متوسط در هر فصل نسبت به فصل مشابه سال قبل ۶۲۱ هزار نفر به جمعیت شاغل اضافه شده است. همچنین به‌طور متوسط حدود ۴۱ درصد از شاغلان اضافه شده به بازار کار، زنان بوده‌اند و البته در برخی از فصول، به‌خصوص در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ این سهم به بیش از ۶۰ درصد هم رسیده است. به‌عبارت دیگر در این دوره ساختار اشتغال کشور به نفع ترکیب جنسیتی زنان بوده است

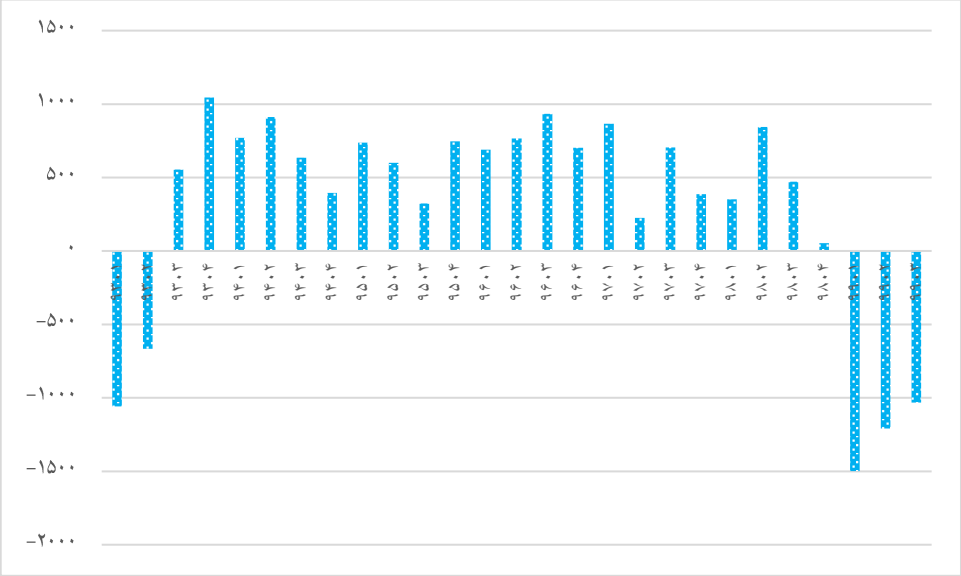
۱. جمعیت غیرفعال اقتصادي تمام افراد ۱۰ساله و بیشتر که در طول هفته مرجع طبق تعریف، در هیچ‌يك از دو گروه شاغلان و بیکاران قرار نمي‌گیرند، جمعیت غیرفعال اقتصادي محسوب مي‌شوند.

که با شیوع ویروس کرونا، این زنجیره نه‌تنها قطع شده، بلکه بیشترین کاهش اشتغال مربوط به اشتغال زنان بوده است.

با شیوع ویروس کرونا، جمعیت شاغل در زمستان ۱۳۹۸، ۵۲ هزار نفر افزایش داشته و در بهار و تابستان ۱۳۹۹، به‌ترتیب ۱۵۰۰ و ۱۲۰۰ هزار نفر کاهش و در پاییز ۱۳۹۹، جمعیت شاغل ۱۰۳۳ هزار نفر کاهش نسبت به فصل مشابه سال قبل نشان می‌دهد. در این میان جمعیت شاغل زنان ۷۷۷ هزار نفر و جمعیت شاغل مردان ۲۵۶ هزار نفر کاهش داشته است. به‌عبارت دیگر حدود ۷۵ درصد اشتغال ازدست‌رفته مربوط به زنان است.

همچنین از ۱۰۳۳ هزار نفر کاهش جمعیت شاغل حدود ۳۵۷ هزار نفر (۳۴/۶ درصد) با وضعیت کارکن مستقل[۱] هستند و بدیهی است که این دست از افراد با ازدست‌رفتن مشاغل، به جمعیت غیرفعال اضافه می‌شوند.

نمودار ۴. تغییرات جمعیت شاغل در هر فصل نسبت به فصل مشابه سال قبل (هزار نفر)

مأخذ: همان.

- **اشتغال ناقص**

افراد دارای اشتغال ناقص شامل تمام شاغلانی است که در هفته مرجع، حاضر در سرکار یا غایب موقت از محل کار بوده و به‌دلیل اقتصادی نظیر رکود کاری، پیدا نکردن کار با ساعت کار بیشتر، قرار داشتن در فصل غیرکاری و... کمتر از ۴۴ ساعت کار کرده‌اند، ولی خواهان و آماده انجام کار اضافی بوده‌اند. براساس آمار مرکز آمار در پاییز ۱۳۹۹ حدود ۲۳۰۷ هزار نفر از شاغلان دارای وضعیت اشتغال ناقص بوده‌اند که نسبت به پاییز ۱۳۹۸، تعداد افراد دارای اشتغال ناقص، ۲۷۳ هزار نفر کاهش یافته است. نرخ اشتغال ناقص در پاییز ۱۳۹۹

۱. محاسبات محقق از داده‌های خام طرح آمارگیری نیروی کار در پاییز ۱۳۹۹.

نسبت به پاییز ۱۳۹۸، ۰/۷ درصد کاهش نشان می‌دهد و از رقم ۱۰/۶ به ۹/۹ درصد رسیده است.

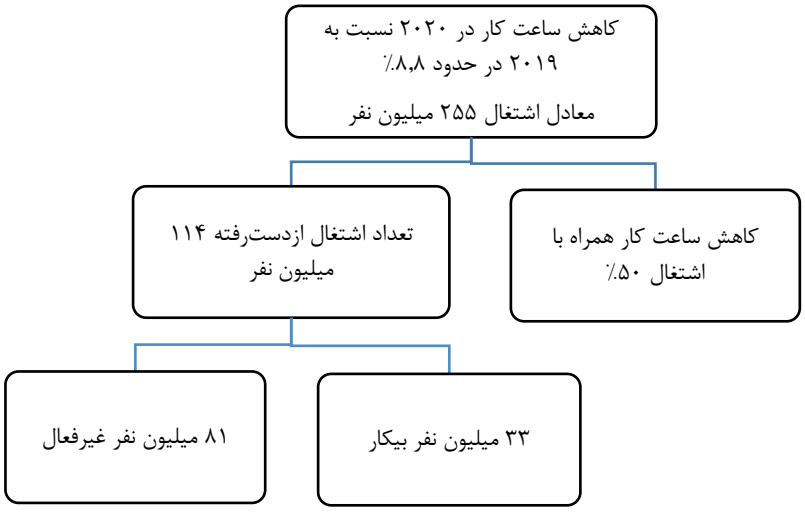
با نگاهی به جمعیت شاغل براساس حجم کار و ساعت اشتغال ملاحظه می‌شود که جمعیت شاغل در پاییز ۱۳۹۹ نسبت به فصل مشابه سال ۱۳۹۸ در طول هفته مرجع، حجم ساعت کار کمتری انجام داده‌اند و متوسط ساعات کار هفتگی در دوره مورد بررسی، کاهش داشته و از ۴۴/۶ ساعت در هفته در پاییز ۱۳۹۸ به ۴۱/۷ ساعت در هفته برای هر نفر شاغل در پاییز سال جاری رسیده است.[۱]

در سطح دنیا نیز اتلاف ساعت کاری از دو بُعد تشکیل شده است: از دست دادن اشتغال و کاهش ساعت کار برای کسانی که همچنان شاغل هستند. (این افراد یا «بیکار» می‌شوند و یا غیرفعال).

در بحران‌های قبلی اقتصاد (رکود بزرگ ۱۹۲۹، شوک اقتصادی جهان در دهه ۷۰ میلادی، بحران مالی ۲۰۰۸) بخش عمده‌ای از اتلاف ساعت کاری با افزایش بیکاری همراه بوده است، اما با این حال، طی بحران COVID-19، غیرفعال شدن یا ساعات کار کمتر به‌عنوان عامل اصلی از بین رفتن ساعات کار شناخته شده است.[۲]

نمودار زیر نشان می‌دهد که در سال ۲۰۲۰ نسبت به سال ۲۰۱۹ در سطح جهان، ساعت کاری ۸/۸ درصد کاهش داشته است که این رقم معادل ازدست‌رفتن اشتغال ۲۵۵ میلیون نفر است. ۵۰ درصد از این کاهش ساعت کاری مربوط به افرادی است که شاغل مانده‌اند، اما ساعت کاری این افراد کاهش یافته است. ۵۰ درصد مابقی به‌دلیل از بین رفتن اشتغال ۱۱۴ میلیون نفر است که ۳۲ میلیون نفر از این افراد بیکار و ۸۱ میلیون نفر به جمعیت غیرفعال در دنیا اضافه شده‌اند.

نمودار ۵. برآوردی از کاهش اشتغال و ساعت کار ازدست‌رفته در سطح جهان در سال ۲۰۲۰ نسبت به ۲۰۱۹

Source: ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Seventh edition 25 January 2021.

۱. مرکز آمار ایران، گزارش بررسی نتایج طرح آمارگیری نیروی کار، پاییز ۱۳۹۹.

2. ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Seventh edition 25 January 2021.

• ترکیب‌بخشی اشتغال

از رقم نزدیک به ۱۰۳۳ هزار نفر کاهش اشتغال رخ داده در پاییز ۱۳۹۹، حدود ۲۸۶ هزار نفر در بخش کشاورزی، ۸ هزار نفر در بخش صنعت و ۷۴۱ هزار نفر در بخش خدمات کاهش اشتغال داشته‌اند.

این آمار نشان می‌دهد که در حدود ۷۲ درصد از کاهش اشتغال در حوزه بخش خدمات و ۲۸ درصد در بخش کشاورزی بوده است.

با بررسی دقیق‌تر مشاهده می‌شود، در دوره مورد بررسی از بین رشته فعالیت‌های ۲۲گانه اقتصادی هشت گروه فعالیتی با افزایش جمعیت شاغل مواجه شده‌اند و جمعیت شاغل سایر گروه‌های فعالیتی کاهش یافته است. همچنین، نتایج نشان می‌دهد در این فصل نسبت به فصل مشابه سال گذشته جمعیت شاغل بخش کشاورزی معادل ۶/۸ درصد رشد منفی و جمعیت بخش‌های صنعت و خدمات به‌ترتیب معادل ۰/۱ درصد و ۶/۱ درصد رشد منفی داشته‌اند.[۱]

ـ **ترکیب منطقه‌ای اشتغال:** بررسی ترکیب شهری و روستایی کاهش اشتغال در پاییز ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که ۵۱۵ هزار نفر در مناطق شهری و ۵۱۸ هزار نفر در مناطق روستایی کاهش اشتغال رخ داده است.

از ۵۱۵ هزار کاهش اشتغال رخ داده در مناطق شهری، ۵۲۸ هزار نفر آن مربوط به بخش خدمات و ۲ هزار نفر مربوط به بخش کشاورزی بوده است و ۱۲ هزار نفر افزایش اشتغال در بخش صنعت بوده است.

همچنین در مناطق روستایی به‌ترتیب در بخش کشاورزی ۲۸۳ هزار نفر، در بخش صنعت ۲۱ هزار نفر و در بخش خدمات ۲۱۲ هزار نفر، کاهش اشتغال وجود داشته است.[۲]

۳-۱. بیکاری

• تغییر در جمعیت بیکار

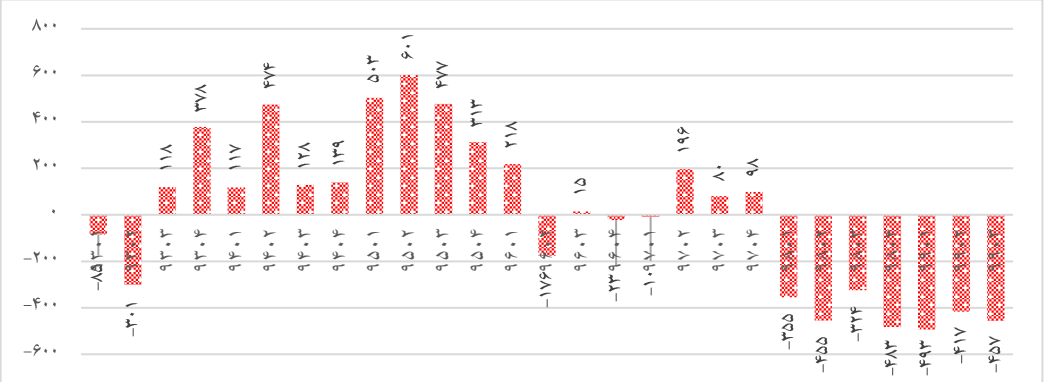
نمودار زیر نشان می‌دهد که طی دوره پاییز ۱۳۹۳ تا بهار ۱۳۹۶، به‌طور متوسط ۳۰۰ هزار نفر در هر فصل به افراد بیکار اضافه شده است. اما از فصل بهار ۱۳۹۸ تا پاییز ۱۳۹۹ جمعیت بیکار به‌طور متوسط ۴۲۶ هزار نفر کاهش داشته و به تبع آن **نرخ بیکاری**[۳] نیز در این دوره کاهش داشته است.

---

۱. مرکز آمار ایران،گزارش بررسی نتایج طرح آمارگیری نیروی کار، پاییز ۱۳۹۹.
۲. علت اختلاف در سرجمع، ناشی از گرد کردن ارقام است.
۳. نرخ بیکاری عبارت است از: نسبت جمعیت بیکار به جمعیت فعال (شاغل و بیکار) ضرب در ۱۰۰.

$$\text{نرخ بیکاری} = \frac{\text{جمعیت بیکار}}{\text{جمعیت فعال}} \times 100$$

نمودار ۶. تغییرات جمعیت بیکار در هر فصل نسبت به فصل مشابه سال قبل (هزار نفر)

مأخذ: محاسبات محقق از داده‌های خام طرح آمارگیری نیروی کار.

براساس نتایج فصلی طرح آمارگیری نیروی کار، در فاصله پاییز ۱۳۹۸ تا پاییز ۱۳۹۹ تعداد بیکاران از ۲ میلیون و ۸۹۰ هزار نفر به ۲ میلیون و ۴۳۰ هزار نفر کاهش پیدا کرده است. بیشترین خروج جمعیت بیکار مربوط به زنان می‌باشد، به‌نحوی که در سال جاری نسبت به فصل مشابه سال گذشته جمعیت بیکار زنان از ۹۳۶ هزار نفر به ۷۰۰ هزار نفر رسیده و بیش از ۲۳۵ هزار نفر کاهش یافته است. این در حالی است که در دوره مورد بررسی جمعیت مردان بیکار از ۱ میلیون و ۹۵۷ هزار نفر به ۱ میلیون و ۷۳۶ هزار رسیده و معادل ۲۲۱ هزار نفر کاهش یافته است.

نرخ بیکاری در فصل پاییز ۱۳۹۹ (۹/۴ درصد) نسبت به فصل مشابه در سال ۱۳۹۸(۱۰/۶ درصد) به میزان ۱/۲ درصد کاهش داشته است.

البته بررسی‌ها نشان می‌دهد که به‌دلیل شیوع بیماری کرونا، در سطح دنیا نیز در اکثر کشورها جمعیت غیرفعال افزایش یافته و بنابراین نرخ بیکاری کاهش یافته است. به‌عبارت دیگر، کاهش اشتغال در اکثر کشورها منجربه افزایش قابل توجه جمعیت غیرفعال شده، در حالی که تغییرات در نرخ بیکاری کمتر است.

جدول ۱. سهم افزایش نرخ بیکاری و جمعیت غیرفعال در کاهش اشتغال در فصل دوم سال ۲۰۲۰ نسبت به فصل مشابه سال ۲۰۱۹ در برخی از کشورها (درصد)

کشور	کاهش اشتغال	
	سهم افزایش بیکاری	سهم افزایش جمعیت غیرفعال
قبرس	۲۲	۷۸
کانادا	۵۲/۱	۴۷/۹
استرالیا	۲۶/۹	۷۲/۱
آمریکا	۷۲/۷	۲۷/۳
کره جنوبی	۷/۸	۹۲/۲
کلمبیا	۳۱/۵	۶۸/۵
اسپانیا	۷/۸	۹۲/۲

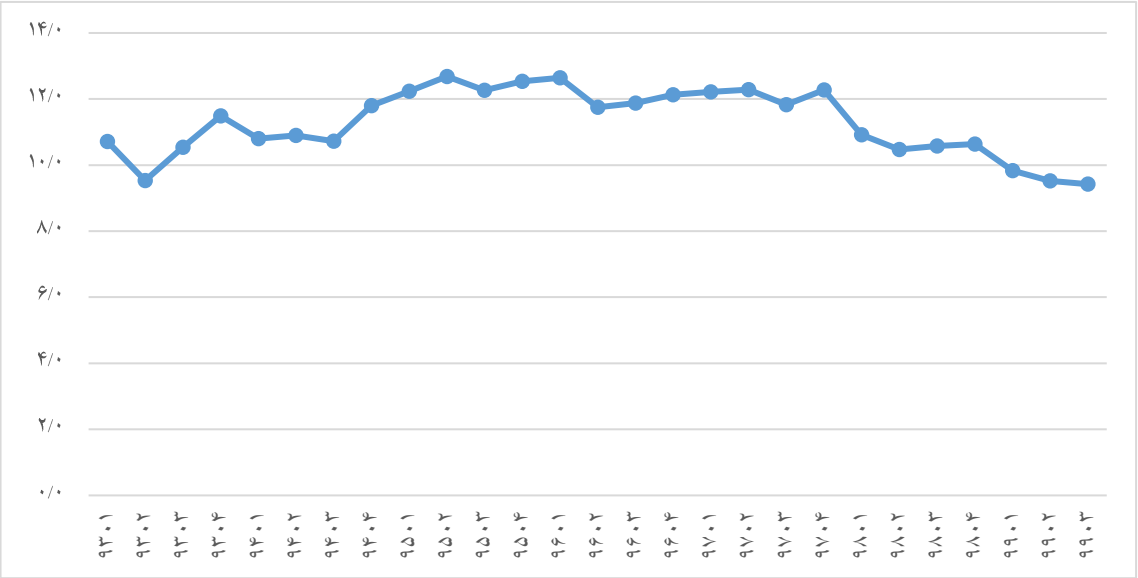
Source: National labour force surveys accessed in the ILOSTAT database on 13 September 2020.

این افزایش جمعیت غیرفعال پیامدهای مهمی در سیاستگذاری دارد. زیرا تجربه بحران‌های قبلی نشان می‌دهد که فعال کردن افراد غیرفعال حتی از استخدام مجدد بیکاران دشوارتر است و نرخ بالای جمعیت غیرفعال، بهبود بازار کار را سخت‌تر می‌نماید.[1]

بنابراین کاهش نرخ بیکاری در ایران در فصل پاییز ۱۳۹۹ نیز با توجه به کاهش نرخ مشارکت و افزایش جمعیت غیرفعال، **نمی‌تواند بهبود وضعیت بازار کار را نشان بدهد و گمراه‌کننده است.**

نمودار ۷. نرخ بیکاری

(درصد)

مأخذ: محاسبات محقق از داده‌های خام طرح آمارگیری نیروی کار.

در پاییز ۱۳۹۹ نیز جمعیت بیکار ۴۵۷ هزار نفر کاهش داشته که از این تعداد ۲۲۱ هزار نفر مرد و ۲۳۶ هزار نفر زن بوده‌اند. همچنین جمعیت بیکار جوانان ۲۴-۱۵ساله، ۱۵۱ هزار نفر و فارغ‌التحصیلان آموزش عالی، ۲۷۲ هزار نفر کاهش نشان می‌دهد.

جدول ۲. ترکیب جمعیت بیکار در پاییز ۱۳۹۹ و ۱۳۹۸

(هزار نفر)

	کل	مرد	زن	جوانان ۲۴-۱۵ساله	فارغ‌التحصیلان	شهری	روستایی
بهار ۱۳۹۹	۲۴۳۶	۱۷۳۵	۷۰۰	۵۶۵	۹۸۰	۱۹۷۰	۴۶۵
بهار ۱۳۹۸	۳۲۸۹۳	۱۹۵۶	۹۳۶	۷۱۶	۱۲۵۲	۲۳۹۸	۴۹۴
تغییرات	-۴۵۷	-۲۲۱	-۲۳۶	-۱۵۱	-۲۷۲	-۴۲۸	-۲۹

مأخذ: مرکز آمار ایران، چکیده طرح آمارگیری نیروی کار در پاییز ۱۳۹۹.

1. ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Sixth edition Updated estimates and analysis

• **نرخ بیکاری جوانان و فارغ‌التحصیلان**

نرخ بیکاری برای جوانان ۲۴-۱۵ساله، ۲/۱ درصد و نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان آموزش عالی، ۳/۱ درصد کاهش را نشان می‌دهد. نرخ بیکاری شهری در پاییز ۱۳۹۹ نسبت به پاییز ۱۳۹۸، ۱/۵ درصد و نرخ بیکاری روستایی ۰/۱ درصد کاهش نشان می‌دهد.

• **وضعیت استان‌ها:** بررسی نرخ بیکاری در استان‌های مختلف کشور نشان می‌دهد که در پاییز ۱۳۹۹ نسبت به پاییز ۱۳۹۸ بیشترین کاهش نرخ بیکاری در استان چهارمحال و بختیاری اتفاق افتاده که از ۱۶/۱ درصد به ۱۱/۹ درصد رسیده است. در مقابل استان آذربایجان غربی با افزایش ۳/۴ درصدی نرخ بیکاری بیشترین افزایش را در دوره مورد بررسی تجربه کرده است. بیشترین و کمترین نرخ مشارکت در پاییز ۱۳۹۹ به‌ترتیب مربوط به استان هرمزگان با ۵۰/۵ درصد و سیستان و بلوچستان با ۳۲/۹ درصد است.

جدول ۳. شاخص‌های عمده بازار کار جمعیت ۱۵ساله و بیشتر
به تفکیک استان در پاییز ۱۳۹۹ در مقایسه با پاییز ۱۳۹۸

استان	نرخ مشارکت اقتصادی		نرخ بیکاری	
	پاییز ۱۳۹۹	پاییز ۱۳۹۸	پاییز ۱۳۹۹	پاییز ۱۳۹۸
کل کشور	۴۱/۴	۴۴/۳	۹/۴	۱۰/۶
آذربایجان شرقی	۴۱/۸	۴۴/۵	۸/۴	۱۱/۲
آذربایجان غربی	۴۲/۵	۴۵/۲	۱۵/۵	۱۱/۱
اردبیل	۴۶/۷	۴۸/۵	۷/۸	۱۰/۶
اصفهان	۴۰/۹	۴۶/۱	۱۰/۴	۱۱/۰
البرز	۴۱/۱	۴۵/۶	۱۱/۴	۱۳/۰
ایلام	۳۴	۳۷/۹	۵/۱	۸/۱
بوشهر	۳۸/۹	۴۱/۵	۹/۰	۹/۴
تهران	۳۹/۳	۴۱/۷	۶/۸	۹/۴
چهارمحال و بختیاری	۴۴/۱	۴۴/۱	۱۱/۹	۱۶/۱
خراسان جنوبی	۴۲/۷	۴۶/۱	۶/۶	۵/۴
خراسان رضوی	۴۷/۲	۵۲/۴	۵/۱	۶/۳
خراسان شمالی	۴۷/۲	۴۸/۰	۸/۱	۸/۸
خوزستان	۴۱/۳	۴۳/۹	۱۴/۹	۱۴/۵
زنجان	۴۵/۸	۴۹/۹	۷/۲	۹/۴
سمنان	۳۷/۱	۳۸/۸	۶/۷	۷/۶
سیستان و بلوچستان	۳۲/۹	۳۷/۵	۸/۹	۱۲/۱
فارس	۳۷/۷	۴۲/۶	۸/۲	۹/۴
قزوین	۴۲/۹	۴۲/۸	۱۱/۴	۱۰/۲
قم	۳۸/۰	۳۹/۵	۸/۰	۱۰/۰
کردستان	۴۴/۱	۴۵/۹	۱۳/۱	۱۲/۹
کرمان	۳۹/۶	۴۱/۹	۱۰/۳	۱۱/۴
کرمانشاه	۴۴/۰	۴۷/۴	۱۲/۴	۱۶/۳
کهگیلویه و بویراحمد	۳۵/۴	۴۰/۵	۱۱/۴	۱۱/۷

استان	نرخ مشارکت اقتصادی		نرخ بیکاری	
	پاییز ۱۳۹۹	پاییز ۱۳۹۸	پاییز ۱۳۹۹	پاییز ۱۳۹۸
گلستان	۳۸/۹	۴۲/۲	۹/۳	۹/۶
گیلان	۴۴/۳	۴۳/۱	۱۰/۵	۱۱/۸
لرستان	۴۰/۸	۴۱/۴	۱۳/۱	۱۳/۸
مازندران	۴۳/۹	۴۶/۱	۷/۶	۹/۸
مرکزی	۳۵/۷	۳۷/۰	۸/۲	۹/۱
هرمزگان	۵۰/۵	۴۷/۴	۱۳/۸	۱۳/۵
همدان	۴۲/۲	۴۷/۰	۹/۳	۸/۶
یزد	۴۵/۶	۴۶/۱	۱۳/۲	۱۳/۴

مأخذ: مرکز آمار ایران، چکیده طرح آمارگیری نیروی کار در پاییز ۱۳۹۹.

۴-۱. متغیرهای جریان

آمارهای جریان نشان می‌دهد طی یک دوره، حرکت و جابه‌جایی‌های بازار کار چگونه بوده است که این امر از طریق ماتریس انتقال توضیح داده می‌شود. بدیهی است که در تحلیل آمار و اطلاعات بازار کار صرف مقایسه شاخص‌ها در زمان‌های مختلف نمی‌تواند تصویر دقیقی از بازار کار را به نمایش بگذارد و به‌منظور آگاهی از جابه‌جایی‌های داخل مقاطع و درک چگونگی فرایند اتفاقات درون بازار کار، به‌کارگیری آمارهای جریان می‌تواند کمک مؤثر و شایان توجهی باشد.

جدول ۴ ماتریس انتقال جریانات نیروی کار پاییز ۱۳۹۸ به پاییز ۱۳۹۹ را نشان می‌دهد. در ادامه برخی از مهم‌ترین نکات ارائه می‌شود:

- بررسی جمعیت شاغل گویای آن است که ۸۶/۱ درصد از جمعیت شاغل ۱۰ساله و بیشتر پاییز ۱۳۹۸ در پاییز ۱۳۹۹ نیز همچنان شاغل مانده‌اند، ۳/۸ درصد به بیکاران و ۹ درصد به جمعیت غیرفعال اضافه شده‌اند.
- بررسی جمعیت بیکار گویای آن است که ۳۶/۴ درصد از جمعیت بیکار پاییز ۱۳۹۸ در پاییز ۱۳۹۹ شاغل و ۲۱/۷ درصد غیرفعال شده‌اند. ضمن اینکه ۴۰/۸ درصد همچنان بیکار مانده‌اند.
- بررسی جمعیت غیرفعال گویای آن است که ۸۸/۳ درصد از جمعیت غیرفعال پاییز ۱۳۹۸ در پاییز ۱۳۹۹ همچنان غیرفعال مانده و وارد بازار کار نشده‌اند و ۷/۸ درصد به جمعیت شاغل و ۲/۳ درصد نیز به جمعیت بیکار اضافه شده‌اند.

جدول ۴. ماتریس انتقال جریانات نیروی کار (از پاییز ۱۳۹۸ به پاییز ۱۳۹۹) (جمعیت ۱۰ساله و بیشتر)

		پاییز ۱۳۹۹			
		شاغل	بیکار	غیرفعال	جمع
پاییز ۱۳۹۸	شاغل (درصد)	۸۶/۱۰	۳/۸۰	۹	۱۰۰/۰
	بیکار (درصد)	۳۶/۴۰	۴۰/۸۰	۲۱/۷۰	۱۰۰/۰
	غیرفعال (درصد)	۷/۸۰	۲/۳۰	۸۸/۳۰	۱۰۰/۰

مأخذ: همان.

جدول فوق نشان می‌دهد که تحولات بازار کار در پاییز ۱۳۹۹ که بخش اعظم آن ناشی از شیوع بیماری کروناست، حادتر از آن است که صرفاً به روند نرخ بیکاری توجه شود. درواقع ۱۰/۱ درصد از جمعیت فعال در دوره مورد نظر از بازار کار خارج و غیرفعال شده‌اند.

در این راستا می‌بایست سیاستگذاران به این نکته توجه کنند که اگر این افراد در بازارکار باقی می‌ماندند و به جمعیت بیکار اضافه می‌شدند، نرخ بیکاری به‌جای ۹/۴ درصد به رقم ۱۸/۴ درصد می‌رسید و نرخ بیکاری پاییز ۱۳۹۹ نسبت به پاییز ۱۳۹۸، نه‌تنها کاهش نمی‌یافت، بلکه ۷/۸ درصد افزایش را نشان می‌داد.

ذکر این نکته ضروری است که محاسبه فوق به‌معنای اشتباه مرکز آمار در محاسبه نرخ بیکاری نیست و این محاسبه صرفاً برای اصلاح ذهنیت سیاستگذاران نسبت به نرخ بیکاری و افزایش حساسیت سیاستگذاران نسبت به جریان ورودی جمعیت غیرفعال انجام شده است.

۲. بررسی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر بازار کار در پاییز ۱۳۹۹

وضعیت بازار کار در پاییز ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که تحولات این بازار در این فصل نیز مشابه فصول بهار و تابستان همچنان متأثر از شیوع بیماری کرونا از زمستان ۱۳۹۸ بوده است: گرچه اثرگذاری بیماری کرونا در تمامی کشورها مشهود بوده و پدیده اپیدمی است، اما متأسفانه ساختار شکننده و آسیب‌پذیر بازار کار ایران، عمق تأثیر این بیماری را شدت بخشیده است. ازجمله این موارد سهم ۶۰ درصدی اشتغال غیررسمی در کشور، سهم ۶۵ درصدی بنگاه‌های خُرد و کوچک در اشتغال‌زایی کشور و سهم ۳۷ درصدی افراد کارکن مستقل در اشتغال کشور است.

یکی از مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر بازار کار در سال ۱۴۰۰ رویکرد بودجه نسبت به اشتغال‌زایی است. البته لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ در انتهای پاییز ۱۳۹۹ به مجلس ارائه گردید و از آنجایی که بودجه مهم‌ترین سند مالی حاکمیت و درواقع سند حکمرانی کشور است، می‌توان تا حدودی برای رفع برخی از چالش‌های بازار کار، به قوانین بودجه توجه داشت.

بدیهی است که شیوه تأمین منابع بودجه و تصمیم‌گیری در مورد مصارف آن آثار قابل توجهی بر

شاخص‌های تورم، رشد اقتصادی، اشتغال، رفاه عمومی و دستیابی به عدالت اقتصادی به‌همراه دارد و بسیاری از مشکلات اقتصادی و معیشتی فعلی مردم، ریشه در مشکلات و نواقص بودجه‌ریزی کشور دارد، لذا هدایت صحیح منابع بودجه در جهت فعالیت‌ها و برنامه‌های دارای اولویت و مسائل محوری کشور ازجمله حل مسئله اشتغال، مؤثرترین سیاست خواهد بود. عمق اثرگذاری خط مشی بودجه بر اشتغال‌زایی و بازار کار در این است که در حال حاضر ۶۵ درصد اشتغال کشور را بنگاه‌های خُرد و کوچک تشکیل می‌دهند و این بنگاه‌ها به‌شدت نسبت به تحولات اقتصادی حساس و آسیب‌پذیر هستند. بنابراین شیوه تأمین و تخصیص منابع بودجه و میزان کسری بودجه بر تضمین ثبات اقتصادی سال پیش رو و پایداری فعالیت این دست از بنگاه‌ها به‌شدت اثرگذار خواهد بود.

رویه دیگر اثرگذاری بودجه بر بازار کار و اشتغال‌زایی در این است که در برخی از احکام قوانین بودجه سالیانه، تخصیص اعتبارات و منابع مالی با هدف اشتغال‌زایی و یا توانمندسازی افراد، پیش‌بینی و تصریح می‌گردد.

رصد احکام اشتغال‌زایی در لایحه بودجه ۱۴۰۰ نشان می‌دهد:

- **متأسفانه هنوز در نظام تصمیم‌گیری و سیاستگذاری کشور، برای اشتغال‌زایی، نوعی سردرگمی، تشتت و عدم انسجام در تصمیمات وجود دارد و همین نقطه ضعف، در قوانین بودجه سال‌های مختلف، تکرار و نهادینه شده است.** البته بخشی از آن به‌دلیل عدم اولویت موضوع اشتغال در نظام تصمیمات کشور و بخش دیگر به‌دلیل عدم وجود راهبرد و الگوی مشخص برای اشتغال‌زایی در کشور است.
- بررسی احکام بودجه ۱۴۰۰ نشان می‌دهد که هم در لایحه بودجه ۱۴۰۰ و هم در مصوبه کمیسیون تلفیق، جهت‌گیری‌های متفاوتی در حوزه اشتغال و بازار کار پیشنهاد شده است. ازجمله تصمیمات مختلف درخصوص «نحوه تخصیص و ترکیب منابع و اعتبارات برای اشتغال‌زایی (تأکید صرف بر تسهیلات محوری، تسهیلات تلفیقی و ترکیبی، یا استفاده از سایر ابزار تأمین مالی)، اختلاف در تعیین متولی و دستگاه مجری برای اشتغال‌زایی (به‌عنوان مثال در برخی از پیشنهادهای تبصره «۱۸»، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی به‌عنوان متولی معرفی شناخته شده و در برخی دیگر وزارت امور اقتصاد و دارایی و یا کلیه دستگاه‌های اجرایی را به‌عنوان متولی اشتغال معرفی کرده است)، اختلاف و پراکندگی در اولویت‌بندی و ترکیب برنامه‌های اشتغال‌زایی (رویکرد رفع محرومیت با اشتغال‌زایی در مناطق محروم یا تثبیت اشتغال موجود و تقویت اشتغال مولد و یا اجرای طرح‌های سرمایه‌گذاری با رویکرد اشتغال‌زایی و کارافرینی در کلیه استان‌ها).

جمع‌بندی

وضعیت بازار کار در پاییز ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که تحولات این بازار در این فصل نیز مشابه فصول بهار و تابستان همچنان متأثر از شیوع بیماری کرونا از زمستان ۱۳۹۸ بوده است و متأسفانه ساختار شکننده و آسیب‌پذیر بازار کار ایران، عمق تأثیر این بیماری را شدت بخشیده است. شدت وخامت در شاخص‌های

بازار کار به‌خوبی قابل رصد و بررسی است.

نتایج طرح آمارگیری نیروی کار پاییز ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که در پاییز سال جاری نسبت به فصل مشابه سال قبل جمعیت غیرفعال کشور افزایش (۲۱۸۱ هزار نفر) و جمعیت شاغل (۱۰۳۰ هزار نفر)، بیکار (۴۷۵ هزار نفر) و جمعیت فعال کشور (۱۵۰۰ هزار نفر) با کاهش مواجه شده است. هرچند این کاهش در مقایسه با فصل تابستان سال جاری نسبت به فصل مشابه سال قبل، شدت کمتری داشته است. با نگاهی به چگونگی کاهش جمعیت شاغل به تفکیک بخش‌ها مشاهده می‌شود که جمعیت شاغل در بخش خدمات به میزان ۷۴۱ هزار نفر و جمعیت شاغل بخش‌های کشاورزی و صنعت به‌ترتیب به میزان ۲۸۶ و ۸ هزار نفر کاهش داشته‌اند و در حدود ۳۴/۶ درصد از کاهش جمعیت شاغل مربوط به افراد کارکن مستقل بوده است.

بنابراین هرچند نرخ بیکاری کاهش ۱/۲ درصدی نسبت به پاییز ۱۳۹۸ داشته است، اما از آنجایی که کاهش این نرخ با افزایش جمعیت غیرفعال همراه بوده، نمی‌تواند بهبود وضعیت بازار کار را نشان بدهد، زیرا افزایش جمعیت غیرفعال، پیامدهای مهمی در سیاستگذاری دارد و فعال کردن افراد غیرفعال حتی از استخدام مجدد بیکاران دشوارتر است. همچنین بررسی آمارهای جریان نشان می‌دهد که ۱۰/۱ درصد از جمعیت فعال در دوره مورد بررسی از بازار کار خارج شده و غیرفعال شده‌اند. اما می‌بایست سیاستگذاران به این نکته توجه کنند که اگر این افراد در بازار کار باقی می‌ماندند و به جمعیت بیکار اضافه می‌شدند، نرخ بیکاری به‌جای ۹/۴ درصد به ۱۸/۴ درصد می‌رسید و نسبت به پاییز سال ۱۳۹۸، ۷/۸ درصد افزایش داشت.

ازسوی دیگر مهم‌ترین رویداد تقنینی کشور یعنی ارائه بودجه که مهم ترین سند مالی حاکمیت و درواقع سند حکمرانی کشور است، مقارن با انتهای فصل پاییز هر سال است، اما نمی‌توان برای رفع چالش‌های بازار کار صرفاً به تصمیمات بودجه‌ای امید بست. در بودجه سال ۱۴۰۰، کسری بودجه قابل توجه و آثار بی‌ثبات‌کننده آن بر اقتصاد کشور در کنار پراکندگی و عدم انسجام احکام اشتغال‌زایی در لایحه و مصوبات کمیسیون تلفیق بودجه، امیدواری به حل مشکلات اشتغال از کانال بودجه را کاهش می‌دهد.

منابع و مآخذ

۱. چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار در پاییز ۱۳۹۹.
۲. طرح آمارگیری نیروی کار در سال‌های مختلف.
3. ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Seventh edition.
4. ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Sixth edition Updated estimates and analysis.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش	شماره مسلسل: ۱۷۴۳۴

عنوان گزارش: تحلیل شاخص‌های بازار کار در فصل پاییز ۱۳۹۹

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه اقتصاد کلان و مدلسازی)

تهیه و تدوین: فاطمه عزیزخانی

ناظران علمی: موسی شهبازی غیاثی، محمدرضا عبداللهی، سیدعلی روحانی

واژه‌های کلیدی:

۱. نرخ بیکاری
۲. نرخ مشارکت
۳. جمعیت فعال
۴. جمعیت شاغل
۵. جمعیت بیکار
۶. کرونا

تاریخ انتشار: ۱۳۹۹/۱۲/۲۶